

שבת פרשת יתרו

הפטרה: בשנת מות המלך עוזיהו" (ישעיהו ו, א). הספרדים מסיימים בפרק ג': "זרע קדש מצבתה". האשכנזים מסיימים בפרק ז פסוק ו: "ה צבאות תעשה זאת".
עמידה ב"עשרת הדברות" – אם הציבור עומד מוטב לעמוד לפחות בכל העליה, שבה הפסוקים שנוהגים לעמוד בהם. לגבי "עשרת הדברות" בפרשת יתרו – יש לעמוד מתחילת הקריאה לשישי ועד שביעי.

שבת פרשת משפטים

הפטרה: "הדבר אשר היה אל ירמיהו" (ירמיהו לז, ח), ומוסיפין בסוף פסוקים כה, כו מפרק לג.

מברכים החודש: אדר ראשון

המולד: יום שלישי שעה 7, 3 דקות ו-16 חלקים.
ראש חודש אדר ראשון ביום השלישי ובוים הרביעי, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה.

אין אומרים אב הרחמים ואין מזכירים נשמות.

במנהג אומרים "צדקתך".

ברכת החודש – אין אומרים "ולמחרתו"

מן התורה אין ראש חודש אלא יום אחד בלבד – הראשון לחודש החדש. 2 ימי ראש חודש, כיוון שהיני עיקר יום הראשון אינו בא אלא מן הספק, שהיה בזמנו, כשיש ללעד החודש. משום כך נמנה יום ראשון של ראש חודש עם החודש שעבר (ל בחודש שעבר), ומהיום השני מתחילים למנות את החודש שנכנס. לכן, אין להוסיף את המילה "ולמחרתו" בברכת החודש. ראה: כצאן יוסף, ספר מנהגים. מופיע גם בסידור ווילנא. גם בלוח "דבר בעתו", שער זמנים בעתם. ראה גם בלוח לארץ ישראל של טוקצ'נסקי.

קידוש החודש / ברכת החודש

כידוע, הכתוב בפרשתנו (שמות יב, ב) 'החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה' הוא המצוה הראשונה שנוצטוו ישראל, כמו שכתב רש"י בפתחתיו פירושו לתורה (בראשית א, א): "אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל התורה אלא מ'החודש הזה לכם', שהיא מצוה ראשונה שנוצטוו ישראל, ומה טעם פתח ב'בראשית', משום 'כוח מעשיו הגיד לעמו לתת להם חזקת גויים' (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל: 'לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גויים', הם אומרים להם: 'כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו'. מצוה זו חלה על בית הדין הגדול (סנהדרין הגדולה) לקבוע ראשי חדשים ועל פיהם לקבוע את מועדי השנה (ראש השנה, יום הכיפורים, שלש רגלים ועוד), לקבוע שנים (אימתי שנה פשוטה ואימתי שנה מעוברת), מולדות החדשים ותקופות השנה. וכן הוא בתרגום יונתן בן עוזיאל לפסוק זה: "ירחא הדין לכוון למקבעיה ריש ירחיא ומניה תשרון ולמוניא ארומיא ותקופתא קדמאיה הוא לכוון למנין ירחי שתא" (תרגום – החודש הזה לכם לקבעו ראש חדשים, וממנו תתחילו למנות חגים וזמנים ותקופות, ראשון הוא לכם למספר חדשי השנה).

לפנים בישראל, מימות משה רבינו עד ימיו של הלל נשיאה, הנשיא האחרון בארץ ישראל (נכדו של רבי יהודה הנשיא, עורך המשנה), היתה סנהדרין הגדולה קובעת חדשים ושנים, שכן כאמור, דבר זה היה מסור לסנהדרין בלבד. היושבים בסנהדרין היו סמוכים (קיבלו 'מכירה') איש מאיש עד משה רבינו, אחר שקיבלו איש מפי איש את הקבלה הצרופה של התורה, תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד קבלת משה מסיני. סמוכים אלו הואותיהם על פי הקבלה המסורה בידיהם היו. כאלו קיבלון ישראל מסיני. בידם בלבד נמסר סוד העיבור, שעל פיו קובעים חדשי השנה, מועדים, שנים וזמנים. משתכפו גזירות השמד והמלכויות מנעו את ישראל מלימוד התורה ומקיום מצוותיה, חשש הלל נשיאה שמא יתמעטו הראייה להיות סמוכים, ויותר מזאת חשש שמא תחזור המלכות ותגזור שהסמוכים לא יסמכו והלא יקדשו חדשים וקבעו שנים. כיון שכן עמד הוא ובית דינו וקידשו מראש את כל החדשים העולים לפי חשבון קביעות החדשים והמועדים וקביעות השנים, עד בוא גואל צדק, עת ישובו לחדש חדשים ולקבועו חדשים על פי בית הדין הגדול. וכן כתב הרמב"ם (הלכות קידוש החדש פרק ה, הלכה ב): "ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, שבזמן קידוש סנהדרין, קובעין על פי

הראייה, ובזמן שאין שם סנהדרין, קובעין על פי חשבון זה שאנו מחשבין בו היום ואין נזקקין לראייה...". במסגרת מצומצמת זו נציין רק זאת, כי שונאי ישראל ותורתה נתנו עינם וליבם לעקור דווקא את מצות קידוש החודש, כדי לנתק את הקשר האמיץ בין המוני בית ישראל ליושבי בית הדין הגדול, שממנו יצאה הוראה לכל ישראל באשר הם, שכן בכל חודש היו עיני כל ישראל נשואות אל זקני הסנהדרין לדעת אימתי נקבע ראש חודש. מעתה נבין עד כמה אנו חסרים מצוה זו.

יום שני, ערב ראש חודש אומרים במנחה יום כיפור קטן ואין אומרים תחנון. (משנה ברורה תיז, ד).

יום כיפור קטן – תקנת הר"מ קורבירו מהטעם שבר"ח מתכפרים עונות החודש, וזהו שנאמר: "זמן כפרה לכל תולדותם", לכן, המבקש בערב ראש חודש, יהיה לו ראש החודש לכפרה שלמה.

יום שלישי ורביעי ראש חודש

מנהגי ראש חודש מתבטאים בעיקר בשינויים בתפילה: בתפילת עמידה ובברכת המזון מוסיפים את תפילת יעלה ויבוא, ובמהלך תפילת שחרית מוסיפים הלל, ברכי נפשי וקריאה בתורה. אחרי תפילת שחרית מתפללים תפילת מוסף. אין אומרים תחנון. בקהילות הספרדים יש האומרים את "ברכי נפשי" לפני תפילת ערבית של ראש חודש. התימנים נוהגים להוסיף לפני כן את הפיוט "שער הרחמים".

השוכח יעלה ויבוא בתפילת ערבית, אם נזכר לפני שחתם "ה', המחזיר שכיתו לציון" – חוזר ל"יעלה ויבוא". אם אמר כבר שם ה' – אינו חוזר. זה הכלל בערבית השוכח לומר יעלה ויבוא – אינו חוזר, מפני שאין מקדשים את החודש בלילה (שולחן ערוך ורמ"א תכב, א ומשנה ברורה ב, ג).

יעלה ויבוא בברכת המזון

שכח לומר 'יעלה ויבוא' – אם עדיין לא אמר שם ה' בברכת בונה ירושלים, חוזר ל'יעלה ויבוא' ובנה ירושלים; ואם כבר סיים את הברכה, אך לא פתח עדיין בברכה שלאחריה ב'ברוך', אומר ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר נתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון", וממשיך בברכה שלאחריה.

הלל בראש חודש – מנהג. על כן נקרא בדילוגין (שולחן ערוך תכב, ב ובמשנה ברורה).

קריאה בתורה: 4 קרואים בספר במדבר פרשת פנחס פרק כח פסוקים א–טו.

למוסף – חולצים התפילין (שולחן ערוך תכג, ד. משנה ברורה כה, נט), אבל יעשו זאת לאחר אמירת הקדיש שליח ציבור לפני מוסף (כדעת האר"י, כדי להשלים 4 קדישים בתפילין). במשנה ברורה תכג, י ושער ציון דוגל דוקא בכך שלא להפסיק בין קדיש תפילה, והוא קובע: "ויש נוהגים לחלוץ הצלוצות קודם יהי רצון שנשמור חוקיך..." ב"ובא לציון". בסידור בעל התניא הסביר את המשנה ברורה בכך שמי שנוהג לומר שיר של יום בשחרית וברכי נפשי עם קדיש משלים בכך כבר 4 קדישים עם תפילין.

שכח ולא הוריד התפילין והתחיל מוסף – לא יחלצן (משנה ברורה כה, טא) ראוי, נאמר במשנה ברורה (סו, לה), שהש"ץ יסמן לקהל להתחיל בתפילת מוסף כולם יחד איתו.

עבור השנה

הטעם שלעיתים צריך לעבר את השנה, מפני שהחודשים נקבעים על פי הלכנה, ואילו השנים על פי התמה. מאחר שחג הפסח צריך להיות תמיד באביב, שנאמר (דברים טז, א): "שמור את חדש האביב ועשית פסח לה' אלוהיך פי בחדש האביב הוציאך ה' אלוהיך ממצרים לילה", כדי להתאים את החודשים לשנת החמה, צריכים לעיתים לעבר את השנה, היינו להוסיף עוד חודש אחד, שתהיה אותה שנה בת שלושה עשר חודשים. ואין מעברים אלא חודש אדר, כדי לדחות על ידי כך את חודש ניסן, כדי שיחול באביב. בעבר היה בית הדין מחליט על עיבור השנים לפי מצב החקלאות וחשבון השנה, ואילו כיום שאין לנו בית סמוך, קבעו חכמים מחזור קבוע של תשע עשרה שנה, שמתוכו שתים עשרה שנים פשוטות ושבע מעוברות. במחזור של 19 שנה השנים המעוברות הן: 3, 6, 8, 11, 14, 17, 19. שנת תשע"ז הייתה השנה התשע עשרה ובשנת תשע"ז החל מחזור חדש (שנה 1). שנת תשע"ט, השנה ה-3 והוא הראשון לתחילת המחזור ב' מן שנות עיבור האמה. שנת תשפ"ב, השנה ה-6 והוא השני לתחילת המחזור מבין 7 שנות עיבור האמה.

ראש חודש חגן של הנשים.

נכתב בהלכה שמנהג טוב של הנשים להימנע ממלאכה. (שולחן ערוך, אורח חיים, סימן תי"ז). הימנעות מסויגת ממלאכה בראש חודש נמצאת בתלמוד הירושלמי, שם מובא כי ישנו מנהג של הנשים שלא לעשות מלאכה בראש חודש. בפרקי דרבי אליעזר נאמר שמנהג זה של נשים הוא שכן של שלא פרקו את נזמי הזהב שלהן למעשי העגל ועל כן הן עתידות להתחדש כמו ראשי חודשים. הבית יוסף (שם בשולחן ערוך) סובר שמספיק לבצע שינוי ספונטני מיום חול רגיל. בכמה קהילות בצפון אפריקה, בתימן ובגאורגיה, למשל המנהג הוא שהנשים מדליקות נרות בליל ראש חודש.

שנת השמיטה

הרב משה ביגל

רבה של מיתר – כרמית

איך נקיים את רעיון נטיעת האילנות, בשנת השמיטה?
 בדורות האחרונים הנהיגו בק"ל לחגוג את ט"ו בשבט בנטיעת אילנות בארצנו. זה מנהג חדש יחסית למנהגים שנהגו בעבר בארצות הגולה. בגלות היו צורות אחרות של חגיגות ט"ו בשבט, בעיקר אכילת פירות מארץ ישראל (אם ניתן היה להשיג) אבל בחזרתנו לארצנו התקבל מנהג יפה זה. בעצם העניין של נטיעת אילנות יש מצווה גדולה וערך חינוכי רב (לא דווקא בט"ו בשבט). כפי שאנו לומדים מדברי הכתוב:

וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וְנִטְעַתֶּם בְּלִעְצֵם מֵאֲכָל וְעַרְלַתֶּם עֵרְלַתוֹ אֶת־פְּרִי־וְשֵׁלֶשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל: (ויקרא יט כג).

מלבד הציצוי על דיני ערלה יש בפסוק זה גם ציווי לטעת אילנות פרי בארץ ישראל כחלק ממצוות ישוב ארץ ישראל כדברי המדרש: ... ובו תדבקון (דברים ג, ה), וכי איפשר לבשר ודם לעלות בשמים ולהדבק באש, אותו שכתוב בו כי ה' אלהיך **אש אכלה** (דברים ד, כד), ... אלא מתחילת ברייתו שלעולם לא נתעסק אלא במטע תחילה, הדא הוא דכתיב ויטע ה' אלהים גן בעדן (בראשית ב, ח), **אף אתם כשאתם נכנסין לארץ ישראל לא תתעסקון אלא במטע תחילה, כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל.** (ויקרא רבה כה, ג).

מדרש זה מלמד אותנו שהמצווה להדבק בה' היא ללכת בדרכי ה' ולטעת עצי פרי מיד בכניסה לארץ ישראל. למרות שמצווה זו היא בכל ימות השנה, חינוך התלמידים לטעת אילנות בט"ו בשבט יש בו ממצוות ישוב הארץ והליכה בדרכי הבורא.

מלבד יישוב הארץ יש בנטיעת עצי פרי ערך חינוכי חשוב, שניתן ללמוד מהסיפור על חוני המעגל: עליו מספרת הגמרא: שיום אחד חוני הלך בדרך וראה אדם שנוטע עץ חרוב, שאל אותו מתי ייתן העץ הזה פירות? ענה לו הנוטע: בעוד שבעים שנה. (דודי, שלמה פישר ז"ל, שלמה זוכה שומחה לחקלאות הסביר לי שכונות הגמרא כנראה לחרוב זכור ששיאו נותן פירות אך לאחר שנים רבות מחליף את מינו לנקבה ונותן פירות) שאל חוני וכי אתה בטוח שתחיה בעוד שבעים שנה? ענה לו הנוטע כשהגעתו לעולם אכלתי חרובים שנטעו אבותי, בשבילי, גם אני נוטע עץ חרובים כדי שיהיו בני מפירותיו. (ע"פ תענית כג א).

מסיפור זה נוכל ללמוד על הערך החינוכי בנטיעת עצי פרי, הערך של ישוב הארץ **למען האחרים.**

בשנת השמיטה אין נטיעת אילנות בכל רחבי הארץ, בבתי ספר דתיים יותר או פחות, השמיטה נשמרת.

איך נקיים את רעיון נטיעת האילנות, כשאסור לטעת, בשנת השמיטה?

כאשר אנו קונים בשנת השמיטה תוצרת **חקלאית של יהודים** כדי לסייע להם שלא יתמוטטו הרי אנו מקיימים את עקרון נטיעת האילנות גם מבלי לטעת אותם. חיזוק החקלאות היהודית בארץ ישראל ע"י קניה מ"היתר המכירה" או מ"אוצר בית דין" (מבלי לפסול אף אחת מהן). היא במקום מצוות הנטיעה, שמטרתה להיטיב לאחרים. כמות שמצוות נטיעת עצי פרי אינה רק בט"ו בשבט אלא בכל ימות השנה כן גם חיזוק החקלאות היהודית בארץ הקודש חלה בכל ימות השנה ובכל השנים. איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק (ישעיהו מה א).

תורת המשא ומתן

עו"ד דוד שפירא

מחבר הספר תורת המשא ומתן

ניגוד עניינים במשא ומתן

בתחילת פרשת משפטים, פרשה מרובה במצוות, אנוהו פוגשים את הדמות של העבד העברי. בניגוד לפסוקים במשפטים שלא מתארים את הרקע לקניית העבד על ידי האדון, בפרשת בהר (ויקרא כ"ה: ל"ט-נ"ה), התורה מספרת על עבד שהוא "אחיך" שנמכר לעבדות כתוצאה ממצבו הכלכלי הירודה.

הרמב"ם בהלכות עבדים (פרק א) סיכם את הסוגים השונים של עבדים עבריים. מדובר בשני סוגים בלבד: "שְׂרָאָלִי שְׂמָכְרוֹ אוֹתוֹ בֵּית דִין עַל כְּרָחוּ", או "הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ לְרִצּוֹנוֹ." בסוג שנמכר על ידי בית דין, מדובר ב"גֵּב וְאִין לוֹ לְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן...וְאִין לֶךְ אִישׁ בְּשִׂרְאֵל שְׂמוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִין אֵלָּא הַגֵּב בְּלִבּוֹ" בסוג שנמכר על ידי עצמו, מדובר ב"שְׂרָאֵל שֶׁהֶעֱנִי בִּיתְרָ...וְאִין אִדָם רְשָׁאי לְמִכֹּר אֶת עֲצָמוֹ עַד שְׁלֹא יִשְׂאֵר לוֹ פְּלִיטָה וְאִפְלוּ כְּסוּת לֹא תִשְׂאֵר לוֹ וְאַחַר כֵּן יִמְכֹּר אֶת עֲצָמוֹ" כלומר, עבד עברי הינו בן אדם שפשט רגל לגמרי. אחד מוכן להימכר כדי לחיות ("המוכר עצמו") והשני עבר את הקו, וגנב כסף בפועל ("מכרו בית דין").

הנביאים וחז"ל ראו את מוסד העבדות באופן שלילי ביותר. כדוגמא, בספר ירמיהו (ל"ח: ט"ז) לאחר שחרור עבדים על ידי המלך צדקיהו, בעליהם החזירו אותם מיד להיות עבדים. ד' כל כך כעס על לקיחת העבדים חזרה לעבדות שהוא קישר באופן ישיר בין המשך מוסד העבדות וחורבן בית המקדש: "לָכֵן כֹּה אָמַר יְיָ אֱתֵם לֹא שִׁמַּעְתֶּם אֵלַי לְקִרְאֵי דָרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הֲנִי קִרְאֵי לָכֶם דָּרוֹר נְאֻם יְיָ אֵל הַחֵרֵב אֵל הַדָּבָר וְאֵל הָרֵעִב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם לְעֵזֶה לְכֹל מַמְלֹכוֹת הָאָרֶץ...הֲנִי מַצִּיָּה נְאֻם יְיָ וְהַשְׁבִּיתִים אֵל הָעִיר הָאֵלֶּאת וְנִלְחַמוּ עִלֶּיהָ וְלָכְדוּהָ וְשָׂרְפָהּ בְּאֵשׁ וְאֶת עַרְי הַיְהוּדָה אֶתֵן לְשִׁמְרוֹ מֵאִין יִשָּׁב."

חז"ל חיברו ושילבו בין פסוקי הפרשיות ולמד מספר כללים בענין תהליך הארכת תקופת העבדות שלא בהכרח עולים מפשט הפסוקים. מהפסוקים עולה שבתום 6 שנים, לעבד יש זכות להאריך את תקופת עבדותו על ידי מימוש אופציה זו באופן חד צדדי. נראה כי מדובר באמירה פשוטה בלבד. ובכל זאת, הגמרא בקידושין (כ"ב.) ומדמת 9 כללים נתיים מהותיים ופרוצדורליים לגבי היכולת של העבד להאריך את תקופת העבדות: "אם אמר יאמר עד שיאמר ישנה. אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע. אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע. אמר מר אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע. לא אשה ובנים ולרבו אין אשה ובנים אינו נרצע. הוא אוהב את רבו ורבו אינו אוהבו אינו נרצע. רבו אוהבו והוא אינו אוהב את רבו אינו נרצע. הוא חולה ורבו אינו חולה אינו נרצע. רבו חולה והוא אינו חולה אינו נרצע."

בנוסף לתנאים וכללים, חז"ל הוסיפו הרבה פרטים לתוך טקס הצרעה. כדוגמא, מפשט הפסוקים, לא ברור שמדובר בטקס פומבי הרמב"ם מתאר בפירוט טקס מאד פומבי: "בִּיצֵד רֹצְעִין. מְבִיאֵי לְבֵית דִין שֶׁל שְׁלֶשֶׁה וְאוֹמְרֵי דְבָרֵי לְפִנְיָהֶם וְנִגְיֵשוּ לְסוּף שֶׁשׁ אֵל הַדִּלְתָּ אוֹ אֵל הַמְּזוּזָה פֶּשֶׁהָ עוֹמְדִין בְּבִינָיָהּ. בֵּין דִּלְתָּ וּמְזוּזָה שֶׁל אָדוֹן בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם. וְנוֹקֵב אֶת אֲזָנוֹ הַיְמָנִית בְּגוּפָהּ שֶׁל אָזָן בְּמִרְצָע שֶׁל מִתְּכַת עַד שֶׁיִּגְעֵי לְדִלְתָּ".

למרות הוספת כללים ופרטים, לפי פשט הפסוקים, האדון לא נדרש לומר שום דבר אלא מיד יגיש לטקס. אם עבדות הינו מוסד בהחלטה. לאדון יש בעלות על העבד וסביר להניח שאדם העבד רוצה להישאר בעבדות הוא הצליח לתפח מערכת יחסים טובה עם האדון. עדיף שהעבד יצא חופשי כפי שעם ישראל יצאו ממצרים מעבדות לחירות. במצבים של ניגוד העניינים של האדון, הוא לא באמת מסוגל בצורה נקייה להגיד לעבד לצאת מביתו. לכן התורה אימצה הרבה כללים וטקס על מנת לגרום לעבד לעצור, לחשוב ושוב לשקול לא מה שהוא הולך לעשות.